

Cultuur en Ontwikkeling

Presentatie 21 maart 2007

Bijeenkomst Cultuur en ontwikkeling

Felix Meritis Amsterdam

Door: Els van der Plas, Directeur Prins Claus Fonds voor Cultuur en Ontwikkeling

Gisteren hadden we een bijeenkomst over hetzelfde onderwerp als vandaag *Cultuur en Ontwikkeling*. Begripen die afzonderlijk en gezamenlijk vragen oproepen, want waar hebben we het eigenlijk over.

Sommige mensen die bij het Prins Claus Fonds voor Cultuur en Ontwikkeling aankloppen lijken de doelstelling van het Fonds op eigen wijze in te vullen. Nadat we eens een Nigeriaanse aanvrager hadden afgewezen, kwam hij onverschrokken terug met het verzoek of we dan niet zijn verjaarsfeestje wilde financieren. Of neem de zelf gekozen koning uit een klein dorp in Ghana, die in de jungle een dierentuin wilde opzetten, met van elk soort een mannetje en een vrouwtje; olifanten, tijgers, struisvogels en leeuwen. Het feit dat ze om hem heen leefden weerhield hem niet van zijn dierentuin plan; volgens hem een enorme aanwinst voor het cultureel erfgoed van het land. Een filmfestival voor blinden, trommelcursussen van doven, we kunnen het zo gek niet bedenken of het belandt wel op een van de bureaus van onze medewerkers. Maar als dit het allemaal niet is, wat is Cultuur en Ontwikkeling dan eigenlijk wel.

Gisteren bleken er vele verschillende opvattingen over de inhoud en uitvoering van Cultuur en Ontwikkeling, of C en O zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken het noemt. Ontwikkeling werd op verlerlei wijzen geïnterpreteerd van economische tot culturele, van individuele tot gemeenschappelijke ontwikkeling. En Cultuur was al net zo een breed begrip: betreft het de kunsten met een grote K, cultuur met een kleine c, of zijn het ook sport, waarden, normen en culturele eigenschappen en eigenaardigheden van een groep mensen? Kortom veel spraakverwarring en veel opvattingen.

Toch was iedereen het eens over de waarde van het steunen van culturele activiteiten daar waar het niet makkelijk is dit uit te voeren, namelijk in landen die economisch en politiek in zwaar weer zitten. Dit is natuurlijk niet een voor de hand liggende consensus, misschien wel

op de bijeenkomst van gisteren, maar ik denk dat de gemiddelde burger toch moeite heeft met het feit dat er belastinggeld gaat naar kunstenaars in nood in landen die volgens hen andere hulp behoeven. Want is cultuur niet totaal nutteloos en zinloos als je het vergelijkt met onderwerpen als een dak boven je hoofd, gezondheid en eten.

Er is een belangrijk argument voor het steunen van cultuur, zowel in ons land als in andere landen die het geld er niet voor hebben. ***Namelijk het feit dat kunst en cultuur de mens schoonheid schenken.*** Wat hebben we nu aan schoonheid zult U zeggen in een land dat geen water heeft, of niet genoeg te eten. Maar velen zullen U tegenspreken: de toneelspelers die stukken opvoerden tijdens de oorlog in Sarajevo, of de mensen die in de tunnels in Vietnam tijdens de Amerikaanse tapijt bombardementen gedichten schreven, of de persoon die een galerie opende tijdens bange dagen in Bagdad. Het is juist in dit soort verschrikkelijke omstandigheden dat mensen schoonheid om zich heen willen, schoonheid geeft geluk, troost, hoop en een gevoel van waardigheid en respect. Dat wat schoonheid ons brengt is het omgekeerde dat oorlog te weeg brengt: ongeluk, chaos, dood en het verlies van waardigheid en respect. Kortom schoonheid biedt de mens belangrijke aspecten die het leven zin geven en aangenaam maken.

Schoonheid kan een doel van kunst zijn, maar er is meer dat kunst en cultuur essentieel maken voor de mens. Cultuur is van belang, zullen kunstenaars en archeologen in Irak en Afghanistan bevestigen, voor het ***creëren en bewaren van het cultureel erfgoed van een land en daarmee het scheppen van een culturele geschiedenis.*** Deze culturele geschiedenis geeft ***respect en identiteit aan individu en maatschappij.*** In 2003 besloot het Prins Claus Fonds tot de oprichting van het Rode Kruis voor Cultuur, het *Cultural Emergency Response*. Aanleiding was het leeghalen van het Nationale Museum in Bagdad. Aangezien het museum veel internationale aandacht en steun kreeg besloot het Prins Claus Fonds een ander belangwekkend culturele plek te redden namelijk een van de vele totaal verwoeste Bibliotheken, die van de Centrale Universiteit van Bagdad. In een staat van chaos en wanorde brachten dappere mensen cash geld van Europa naar de Bibliotheek (het was zeer gevaarlijk om met veel geld rond te lopen op straat), aangezien banken niet functioneerden. Dat mensen met gevaar voor eigen leven geld vervoerden (zowel journalisten als de Irakese adviseur van het Ministerie van Cultuur en Onderwijs) getuigt van het besef van de ongelooflijke waarde van het hebben en behouden van kennis en informatie

voor de mensheid. Met 25.000 Euro kocht de Bibliotheek tafels en stoelen, kasten en computers zodat de studenten weer een plek hadden om te lezen en te studeren. Kennis, traditioneel en modern cultureel erfgoed en het bewaren en behouden ervan zijn onmisbare aspecten voor een gezonde samenleving.

Een ander argument waarom we cultuur zowel nationaal als internationaal zouden moeten ondersteunen is dat *cultuur onderwerpen bespreekbaar maakt die anders verborgen blijven*. Post-oorlog en post-ramp situaties zijn gebaat bij culturele verbeelding, kritische analyses en het vormgeven van het gebeurde. Het Culturele Festival in Ruanda, verschaft niet alleen amusement en schoonheid in moeilijke tijden, maar ook theaterstukken die de burgeroorlog verbeeldden en bespreekbaar maakte. Dit bleek van grote betekenis voor de verwerking van de verschrikkelijke geschiedenis in dat land. Of dichterbij huis de nieuwste Duitse film *Mein Fuhrer: Die Wirklich Wahrste Wahrheit Uber Adolf Hitler* van Dani Levy, doorbreekt het taboe in Duitsland dat er ook gelachen kan worden om de Tweede Wereldoorlog. Een louterende ervaring voor de een, nog tenenkrommend voor de ander.

Kunst kan ook een *culturele vrijplaats creëren* in situaties die begrensd worden door oorlogs-, regerings of religieuze regels. Dat kunst daarbij nog een analytische en kritische kijk op de maatschappij kan geven, daar waar anderen dat niet durven of kunnen, is essentieel voor velen die proberen te overleven. Zo kunnen kunst en kunstenaars een bijdrage leveren aan positieve veranderingen in een maatschappij en deze kritisch volgen.

Issa Touma organiseert al negen jaar een internationaal fotofestival in Aleppo, tot groot ongenoegen van de Syrische overheid. De overheid neemt aanstoot aan de onafhankelijke handelwijze van de directeur en de vrijheid die hij hanteert bij de selectie van de foto's, die soms politiek zijn gekleurd, of indecent van uiterlijk. Het festival werd vorig jaar na een dag gesloten op last van de overheid, waardoor alle foto's letterlijk achter slot en grendel belanden en voor een jaar lang niet konden worden teruggestuurd naar de eigenaren. Aangezien Touma vorig jaar toestemming heeft gekregen voor het negende festival en hij niet zeker wist of hij toestemming zou krijgen voor het tiende, besloot hij de naam van het festival ongewijzigd te laten. Alle festivals heten voortaan het *negende internationale foto festival van Aleppo*.

Het is duidelijk, cultuur is van belang voor mens en maatschappij. Maar, zult U nu denken, waarom zouden wij, landen in het Zuiden helpen hun eigen cultuur te versterken. Moeten ze dat niet zelf doen dan.

Ten eerste is het zo dat wat je zelf graag hebt en wilt, je ook de ander moet gunnen. Niet meer en zeker niet minder. Wij willen allemaal eten, drinken en in goede gezondheid wonen. Maar we willen ook een gezonde geest en zelfbewust kunnen leven, want zonder dat is het moeilijk te overleven ook al zijn al je basis behoeften voorzien.

Ten tweede is het zo dat cultuur op alle niveaus van een maatschappij functioneert en soms in landen waar het Fonds opereert misschien nog wel in grotere hevigheid. Dat de *dichter* Léopold Senghor president werd na de onafhankelijkheid in 1960, laat zien hoe verweven cultuur en maatschappij zijn in Senegal, een land waar veel ontwikkelingshulp naar toe gaat trouwens.

Als we het allemaal eens zijn over de waarde van kunst en cultuur en dat het goed is dat te steunen, ook in landen in Afrika, Azië en Latijns Amerika, gaat het er nu om, te kijken hoe we dat het beste kunnen doen. In ontwikkelingskringen worden kunst en cultuur vaak gesteund als ze andere doelen nastreven; het bestrijden van armoede, voorlichting geven over aids, het verminderen van analfabetisme enzovoort. Het lijkt vreemd deze doelen te koppelen aan culturele instellingen. In Nederland steunen we het Rijksmuseum en het Concertgebouw omdat ze ons historisch en toekomstig cultureel erfgoed beschermen en stimuleren. Zij krijgen niet het geld omdat ze aan aidsbestrijding doen. Dit moeten we dan ook niet van culturele instellingen en personen in arme landen eisen. Als engagement een zelf gekozen artistieke keuze is, prima. Maar het Nationaal Museum in Bamako of Kabul zou om dezelfde redenen geld moeten krijgen als het Rijksmuseum in Amsterdam. Cultuur is namelijk een doel op zich en niet een middel tot iets anders.

Als laatste willen de organisatoren van deze dagen Cultuur en Ontwikkeling populariseren. Ik probeer me voor te stellen hoe ze dat zouden willen doen. Moet Henk van Os het nieuwe museum in Kabul openen? En zitten ze daar in Kabul wel op te wachten? Of gaat de weduwe van wijlen Herman Brood de tentoonstelling bekijken van een Keniase schilder in Nairobi. Ik heb moeite me dit soort situaties voor te stellen. Wel ben ik ervan overtuigd dat Nederland met wat het doet op het gebied van Cultuur en Ontwikkeling, namelijk het steunen van

kunst en cultuur in landen in Afrika, Azië, Latijns Amerika en het Caribisch gebied, een uniek *selling point* heeft. Het Prins Claus Fonds gaf in 1999 een prijs aan het toen drie jaar bestaande TV station *Al Jazeera*; het honoreerde met veel succes Afrikaanse mode; het Hubert Bals Fonds, ter ondersteuning van niet-westerse film, had als enig Nederlandse culturele organisatie een overzichtspresentatie in het Museum for Modern Art in New York; de kunstenaars van de Rijksakademie van Beeldende Kunsten hebben, waar ze ook vandaan komen, wereldwijd naam en faam; we hebben het eerste *Rode Kruis voor Cultuur* opgericht, kortom de activiteiten van het Hivos Cultuur Fonds, het Hubert Bals Fonds, het Jan Vrijman Fonds, het Prins Claus Fonds en van het Ministerie van Buitenlandse Zaken vormen gezamenlijk een uniek Cultuur en Ontwikkelings- beleid dat misschien wel meer invloed heeft dan het sturen van troepen of politieke delegaties naar probleemgebieden. Want cultuur grijpt het probleem niet naar de strot maar verleidt de mens tot andere en mooiere gedachten. Beter kan toch niet.

Bij citeren van delen van de tekst, verzoek ik U te verwijzen naar deze tekst en de gelegenheid.

Indien U deze tekst wilt publiceren kunt U contact opnemen met e.vanderplas@princeclausfund.nl of n.habbab@princeclausfund.nl